

Білоус О. С.

Криворізький державний педагогічний університет

**ДИДАКТИЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНО
ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ**

В статті розкриваються дидактичні умови, при яких, по мненню автора, буде ефективніше протікати процес формування творчої активності студентів в системі особистісно-орієнтованого навчання вищої педагогічної школи.

The article exposes the didactic conditions according to which the process of forming students' creative activity in personal-oriented system of education at higher pedagogical school.

Проблема формування в майбутніх учителів музики творчої активності як важливої складової їхнього професіоналізму не може бути вирішена мимовільно, без цілеспрямованих і систематичних зусиль як з боку тих, хто навчається, так і з боку викладачів вищої школи; без створення певних умов, що стимулюють професійний зріст і самоствердження студентів в обраній професійній сфері.

Традиційна система професійної підготовки студентів у вищій школі не може повною мірою задовольнити соціальне замовлення у фахівцях із високим рівнем творчої активності й готовності до творчої професійної діяльності. Проблема полягає в тому, щоб цілком змінити предметну парадигму на особистісно орієнтоване навчання, тим самим забезпечити умови для всебічного прояву творчого потенціалу особистості кожного студента, розвитку й закріплення його активної професійної позиції і творчого стилю діяльності.

Завдання полягає в тому, щоб у процесі музично-педагогічної

підготовки забезпечити переорієнтацію з рівня формального знання на рівень знання особистісного, щоб студенти могли активно діяти, творчо підходити до вирішення навчальних проблем, удосконалювати організаторські здібності, здобувати досвід нестандартної музично-педагогічної діяльності. Вирішення цього завдання можливо тільки при забезпеченні умов, що стимулюють результативність особистісно орієнтованого навчання в розвитку творчої активності студентів.

Ця проблема не нова. У науковій літературі відзначається, що "умови являють собою істотний компонент комплексу об'єктів, із наявністю якого з необхідністю впливає існування даного явища" [1, с.107]. Розробкою умов займалися такі вчені, як М. І. Дяченко, Л. О. Кандибович, що стверджували, що потрібно "створювати в навчанні такі умови, що дозволили б студентам самостійно приходити до пізнавальних відкриттів, відчувати потребу в спільній навчальній діяльності" [3, с.14]. Інтерес представляє підхід В. О. Пунського до виявлення умов, що забезпечують формування загальнонавчальних умінь. А. Н. Фурман виявив умови, що стимулюють результативність діалогу в навчальному процесі. І. А. Полякова вказує на умови, що підвищують ефективність підготовки студентів педінститутів до музично-педагогічної діяльності. Л. Г. Арчажнікова виділяє умови, що забезпечують результативність професійно-педагогічної підготовки вчителя музики.

Аналіз наведених підходів щодо сукупності умов дозволяє говорити про те, що автори в основному акцентували увагу на професійній підготовці. Умови ж, що стимулюють особистісну спрямованість навчального процесу вищої школи не одержали поки всебічного теоретичного обґрунтування в науковій літературі.

Тому метою нашої статті є пошук сукупності умов, що стимулюють результативність особистісно орієнтованого навчання

у формуванні творчої активності студентів.

У своєму дослідженні ми виходили з того, що умови – це “... обставини процесу навчання, що є результатом добору конструювання й застосування елементів змісту форм, методів і засобів навчання для дослідження виділеної мети” [1, с.112].

При визначенні умов ми виходили з того, що важливо поставити кожного студента в такі ситуації, що дозволили йому виходити з особливостей і можливостей власної особистості, активно діяти, приймати рішення і нести за них відповідальність. Ми вважали, що процес формування творчої активності буде успішним, якщо при організації особистісно орієнтованого навчання забезпечити сукупність умов.

Серед умов значне місце займають орієнтація педагогічного процесу на розвиток особистості студента відповідно до його здібностей і наявність стійкої позитивної мотивації. Під мотивацією ми розуміємо різноманітні спонукання, що викликають активність особистості. У зміст мотивації включають професійні цінності, ідеали, переконання, спрямованість, потреби, інтереси, бажання та ін. Саме ці засоби є побудниками активності дій і поведінки студентів в освітньому процесі. Вивчення мотивації допомагає зрозуміти студента як суб'єкта активності, виявити зміст його дій і вчинків. Активність дій студентів обумовлюється наявністю в їхній свідомості професійних установок. Позитивна мотивація стимулює професійні установки студента на активне оволодіння обраною професією, тобто готовність наполегливо прагнути до досягнення навчальних цілей, що сприймаються як обов'язкові. Ступінь творчої активності студентів обумовлюється наявністю й проявом стійких пізнавально-професійних інтересів. Ми згодні з думкою Л. Г. Арчажнікової, котра вважає, що творчі прояви студентів будуть носити активний характер, якщо:

- підбирати додатковий матеріал для музичних занять, які служили б основою для загального професійного зросту й розвитку музичних навичок;

- залучати із суміжних галузей інших видів мистецтва аналогічний матеріал для розвитку в студентів асоціативного мислення;

- учити їх імпровізувати в несподіваних ситуаціях;

- - використовувати різноманітні засоби і форми роботи, що сприяють створенню на навчальних заняттях атмосфери творчої активності й зацікавленості;

- урізноманітнити творчі завдання на кожному занятті, що стимулюють пізнавальний інтерес студентів. [2, с.21].

Професійний інтерес, як спонукаючий мотив, активізує позицію студентів у навчальному процесі, служить джерелом позитивного емоційного настрою, стимулює потребу в новизні, нестандартності у вирішенні навчальних завдань.

Ступінь активності студентів буде зростати, якщо забезпечити їхню участь у нестандартній, творчій музично-педагогічній діяльності, при організації якої важлива постановка дидактичних цілей у формі рольової перспективи, котра стимулюватиме активну позицію і творчий стиль діяльності.

Не менш значимою умовою є організація навчальної роботи у формі імітаційно-ігрової і проблемно-ситуаційної моделі. Результативність творчої діяльності в стимулюванні активності студентів багато в чому обумовлюється тим, наскільки вони вірять у свої сили, можливості й здібності, наскільки при організації навчального процесу викладач формує їхню впевненість у творчому успіху. Острах невдачі, непевність у власних силах негативно впливає на активність, ініціативу майбутніх педагогів, їхній творчий пошук вирішення навчальних проблем. Потрібно уміло вибирати

педагогічні засоби, які б стимулювали ініціативу, нестандартний підхід студентів до виконання навчальних завдань.

Творчий стан студентів на навчальних заняттях підтримується постановкою пізнавальних проблем, вирішення яких учить доказово мислити, свідомо застосовувати і творчо переосмислювати знання в нових ситуаціях. Включення в зміст занять пізнавальних завдань, що передбачають нестандартний підхід до їхнього вирішення, будить інтерес і активний творчий пошук студентів. Не менш важливою умовою розвитку творчої активності студентів є моделювання в навчальному процесі проблемних ситуацій. С. Л. Рубінштейн відзначав: "Мислення завжди починається з проблеми або питання, подиву або здивування, із протиріччя. Цією проблемною ситуацією визначається залучення особистості в розумовий процес; він завжди спрямований на вирішення якогось завдання" [4, с.289]. Проблемні ситуації - це усвідомлення недостатці знань для задоволення пізнавальної потреби особистості, це різні творчі завдання, вирішення яких неможливе без винахідливості, спритності, імпровізації.

Позитивно впливає на формування творчої активності моделювання ситуацій успіху в навчальному процесі. Аналіз вузівської практики дозволяє говорити про те, що переживання успіху чи невдачі може докорінно змінити характер і стиль діяльності студента. Успіх у навчальній діяльності й спілкуванні - важливе джерело внутрішніх сил людини, його активності й енергії у подоланні труднощів і перешкод, що мають місце в повсякденному житті.

Психологи вважають, що успіх - це переживання стану радості, задоволення від того, що результат, до якого прагнув студент, досягнутий, і чекання його виправдалися. При цьому виявляються стійкі почуття задоволення, стійкі мотиви діяльності, змінюється

рівень самооцінки й самоповаги. Усе це позитивно впливає на активізацію позиції студента в навчальному процесі.

У навчальній роботі необхідно включати студентів у процес спільних міркувань, учити їх робити самостійні висновки, відчувати радість від "освянення", "відкриття". Активність значно зростає, якщо студенти потрапляють у ситуації, беручи участь у яких, навіть інтелектуально пасивний студент може відчути себе творчою особистістю, перебороти звичний стан інтелектуального спокою.

Результативність музично-педагогічної підготовки студентів зростає, якщо застосовувати в ході неї активні методи навчання. При використанні діалогів, рольових і ігрових ситуацій, емоційних і музичних замальовок механізм навчальної діяльності надзвичайно складний. Тут немає устояної програми, стандартних прийомів і дій їхнього виконання. Участь у драматизації, імпровізації, емоційних і музичних замальовках, рольових і імітаційних іграх стимулює активність і творчість студентів. Чіткий розподіл навчальних ролей з урахуванням інтересів, можливостей і здібностей студентів створюють умови для самовираження й самореалізації їхньої особистості, творчого потенціалу. Активні методи зобов'язують кожного студента чітко усвідомити свої функції у ролі, що виконується, продумати стратегію власних дій. Варто враховувати, що підготовка, наприклад, музичної замальовки чи рольової ситуації, здійснюється індивідуально, тому інтерес до заняття в кожного студента підтримується постійно, а стан активності і творчості зберігаються аж до проведення заняття. Активні методи, що є способами організації нестандартної діяльності, дозволяють залучити в активну роботу всіх учасників педагогічного процесу.

Динаміка рівня творчої активності буде позитивною, якщо використовувати в навчанні технологію, побудовану на принципі рольової перспективи і передбачаючу особистісно-діяльнісний

підхід до організації освітнього процесу.

Організація навчання на принципах рольової перспективи створює умови для того, щоб студент міг збагнути особливості своєї особистості, мати можливість довідатися про самого себе, проникнутися повагою до себе, усвідомити свої сильні й слабкі сторони, іншими словами, дозволяє додати навчальній роботі особистісну спрямованість. Технологія навчання на принципах рольової перспективи дозволяє перебороти протиріччя, що існує у вузівській практиці між масовим характером навчання й індивідуально-творчим стилем діяльності майбутнього фахівця.

Останнім часом, усе більше число дослідників говорять про роль освітнього середовища в становленні особистості. Поділяючи їхню точку зору, ми вважаємо, що важливою умовою, що стимулює високий рівень творчої активності студентів, є створення освітнього середовища, що забезпечує кожному студенту вільний вибір навчальних ролей, психологічний комфорт і ситуацію успіху. Освітнє середовище не є постійним, статичним простором. Динамічність освітнього середовища є тією умовою, що забезпечує розвиток безпосередніх учасників педагогічного процесу. В умовах освітнього, педагогічно організованого і професійно спрямованого середовища студенти завжди виступають суб'єктами діяльності, її активними учасниками й організаторами, що стимулює їхній особистісний зріст.

Ступінь активності майбутніх педагогів багато в чому залежить від того, наскільки в освітнім середовищі існують можливості реалізації зв'язку між професійними знаннями і позитивно-емоційним відношенням до них у результаті формування особистісного смислу музично-педагогічної освіти.

Освітнє середовище, повинне містити в собі засоби, що мобілізували б внутрішні сили й можливості студентів для

професійного саморозвитку, самовираження й самоствердження. Цього можна домогтися в тому випадку, якщо освітній процес буде частиною соціокультурного середовища, у якому знаходяться студенти. Освітнє середовище як засіб формування творчої активності студентів за змістом повинен надавати можливість для творчого оволодіння навчальною інформацією різного ступеню складності, забезпечувати атмосферу психологічного комфорту. Освітнє середовище повинне сприяти активному включенню в пізнавальний процес кожного студента, умілому використанню його здібностей, професійно-педагогічного досвіду, стимулювати ініціативу, самостійність, творчість.

Процес формування творчої активності студентів досить складний і суперечливий. Він протікає поетапно. На першому етапі майбутній педагог опановує способами навчальної праці й нормами професійної діяльності. При цьому відбувається становлення студента як суб'єкта професійної діяльності чи особистості, її професійного вигляду. На другому етапі – йде формування потреб у професійній діяльності, тобто становлення професійних характеристик особистості майбутнього вчителя музики. На третьому етапі формується потреба у творчості, у нестандартному вирішенні професійних проблем. На всіх етапах відбувається розвиток творчої активності як важливої складової педагогічного професіоналізму.

Ефективність музично-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики в розвитку творчої активності багато в чому залежить від установки студентів на саморозвиток творчих сил, стимулювання мотивації творчого пошуку при вирішенні учбово-пізнавальних завдань, усвідомлення структури й механізму творчої активності як складного особистісного утворення й показника рівня їхнього професіоналізму. Вузівське навчання, повинне бути реорганізоване в систему, що саморозвивається, основу якої

складають внутрішні мотиваційні механізми особистості, що виникають під впливом творчих факторів в умовах ситуацій переосмислення власного досвіду і внутрішньої особистісної змагальності. Усе вищесказане дозволяє говорити про те, що формування творчої активності майбутніх учителів музики обумовлюється дією різних умов. Їхня результативність можлива тільки в єдності й взаємозумовленості. Сукупність виявлених умов сприяє подоланню труднощів, що мають місце в процесі музично-педагогічної підготовки студентів. Надалі у своєму дослідженні ми плануємо експериментально перевірити ефективність і результативність цих умов.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности – М.: Высшая школа, 1981.
2. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1984.
3. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности к деятельности. – Минск: БГУ им. В. И. Ленина, 1976.
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. – М.: Учпедгиз, 1946.